

KUD 305-055.2:338.48

PROBLEMATIKA E PUNËSIMIT TË FEMRAVE NË VEPRIMTARITË TURISTIKE NË KOSOVË

MSc. Valdete Rexhepi
valdeterexhepi@hotmail.com

Abstrakt

Në vitin 2005 nga numri i përgjithshëm i të punësuarve, 6% kanë qenë të punësuar në veprimtari të turistike në Kosovë, prej të cilëve 4% meshkuj dhe 2% femra. Ndërsa në vitin 2009 pjesëmarrja e të punësuarve në këtë veprimtari është rritur në 7,2% prej të cilëve 5,4% meshkuj dhe 1,8% femra. Do të thotë se, përkundër evoluimit të shoqërisë kosovare viteve të fundit, numri i femrave të punësuar në veprimtari të turistike ka pësuar rënie për 0,2% nga viti 2005. Në kontest të trendeve të tilla, metodologjia e hulumtimit përfshin përdorimin e të dhënave statistikore për të analizuar tregun e punës në veprimtari të turistike në baza gjinore, hulumtimin në terren përmes pyetësorëve si dhe adaptimin e GAP¹⁵⁶ analizës përmes së cilës janë identifikuar humnerat e krijuara në pjesëmarrjen e ulët të femrave në veprimtari të turistike në Kosovë.

Fjalët kyçe: veprimtaria turistike, punësimi i femrave, barazia gjinore

Hyrje

Zhvillimi i hovshëm i turizmit ka bërë që kjo industri të jetë në mesin e punëdhënësve më të mëdhenjë në botë duke numëruar afërsisht 250 milion të punësuar në vitin 2010, prej të cilëve afër 46% të fuqisë punëtore e përbëjnë femrat. Kjo përqindje dallon nëpër vende të ndryshme në botë dhe varet nga niveli i zhvillimit të vendit dhe vetë turizmi.

Përqindja e lartë e të punësuarave femra në botë, përvojat e vendeve të zhvilluara, niveli i lartë i papunësisë e në veçanti i gjinisë femërore në Kosovë, paraqesin një argument të fortë për zhvillimin e turizmit si një

¹⁵⁶ Gap analiza (analiza e humnerës) është teknikë përmes së cilës provohet të identifikohen ngecjet në mes situatës në të cilës gjendemi dhe asaj që do të dëshironim të ishim, dhe ka për qëllim gjetjen e një strategjie të mundshme për tejkalimin e ndonjë humnere të krijuar. Në parim bazohet në dy pyetje: “Ku jemi ne” dhe “Ku duam të jemi”

veprimtari e qëndrueshme. Ndryshimet ekonomike, kulturore dhe mjedisore të cilat do të krijoheshin nga zhvillimi i turizmit, padyshim se do të përcilleshin me ndryshime edhe në marrëdhëniet shoqërore, në veçanti do të jenë evidente në aspekt gjinor. Meqenëse nga 53% të të punësuarve në Kosovë, 40% janë të gjinisë mashkullore dhe vetëm 13% janë të gjinisë femërore, shtrohet pyetja: cilën prej gjinive do ta favorizonte zhvillimi i turizmit?

Duke marrë parasysh rolin dhe barrën tradicionale të femrës në familje, zhvillimi i turizmit do të favorizonte edhe më tej punësimin e gjinisë mashkullore, apo do të ndryshonte këtë traditë duke i mundësuar gjinisë femërore jo vetëm për të kontribuar në rritjen e të ardhurave familjare, por edhe për të ndikuar në krijimin e besimit të shoqërisë në femrën si menaxhere.

Meqenëse, turizmi nuk është konsideruar si ndonjë veprimtari e rëndësishme e cila mund të ndikonte në zhvillimin e vendit, e aq më pak është trajtuar ndonjëherë si fenomen gjinor, ky punim provon të identifikojë disa çështje të rëndësishme që kanë të bëjnë me pjesëmarrjen e ulët të femrave në veprimtaritë turistike në Kosovë.

Pjesëmarrja e femrave në veprimtaritë turistike në Kosovë

Mosha prej 15 deri në 64 vjet, në Kosovë paraqet kufinjët e potencialit të fuqisë punëtore në dispozicion¹⁵⁷. Në vitin 2009 numri i përgjithshëm i të punësuarve nga kjo grup moshë llogaritet të ketë qenë 53%, nga të cilët 40% meshkuj dhe 13% femra.

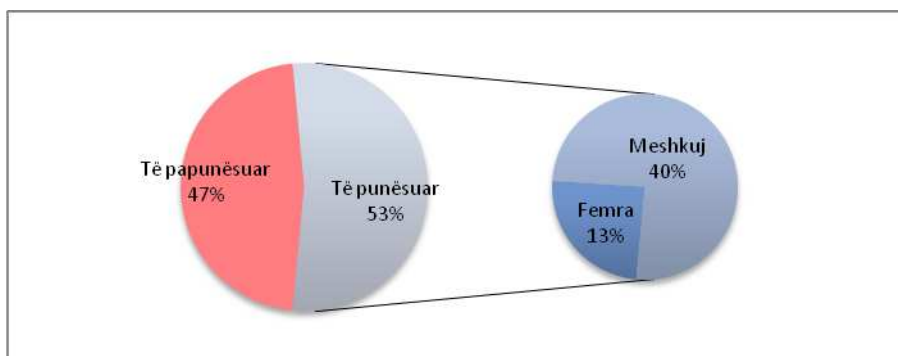

Fig. 1. Numri i përgjithshëm i të punësuarve sipas gjinisë në vitin 2009

¹⁵⁷ Enti i Statistikës së Kosovës, Rezultatet e anketës së fuqisë punëtore 2009, fq.11

Sipas arsimimit, nga numri i përgjithshëm i të punësuarve meshkuj 20,9% janë me arsimim të lartë, ndërsa nga numri i përgjithshëm i të femrave të punësuar, vetëm 2,3% janë me arsimim të lartë.

Në vitin 2005, numri i të punësuarve në veprimtaritë turistike ka qenë 6%, prej tyre 2% femra dhe 4% meshkuj, ndërsa në vitin 2009 nga 7,2% të punësuar në veprimtaritë turistike 5,4% kanë qenë meshkuj dhe 1,8% femra.

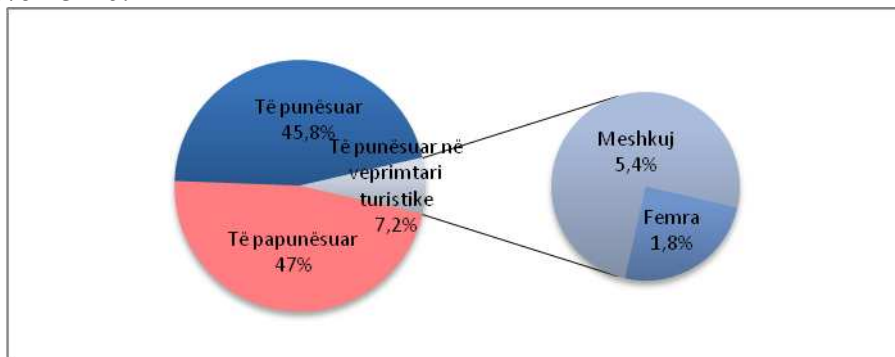

Fig. 2. Të punësuarit në veprimtaritë turistike sipas gjinisë në vitin 2009

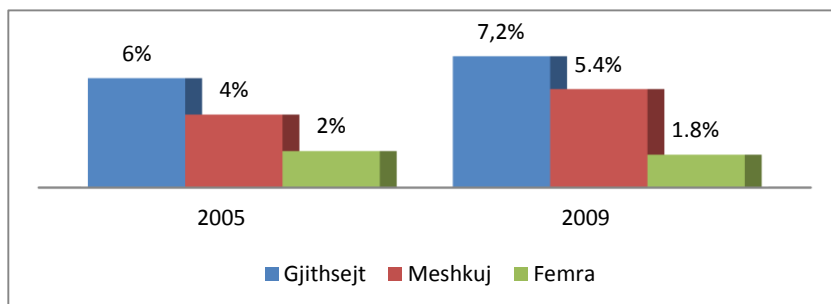

Fig.3. Të punësuarit në veprimtaritë turistike sipas gjinive

Në raport me vitin 2005, vërehet një ngritje e ndieshme e numrit të të punësuarve në veprimtaritë turistike prej 1,2%.

Mirëpo, analizuar në baza gjinore vërehet rritje prej 1,4% në punësimin e meshkujve dhe rënie prej 0,2% në punësimin e femrave.

Të dhënat e mësipërme statistikore, tregojnë për një pjesëmarrje shumë të ulët të femrës në veprimtaritë turistike në Kosovë, dhe me tendencë të rënies për dallim nga vitet paraprake.

Zhvillimi i turizmit dhe barazia gjinore

Edhe pse trajtimi i çështjeve gjinore është një nga temat aktuale të viteve të fundit në Kosovë, ku në masë të konsiderueshme është hulumtuar përfshirja e femrës në proceset zhvillimore gjatë fazës së tranzicionit,

pjesëmarrja e ulët e femrave në veprimtaritë turistike pothuajse nuk është hulumtuar fare.

Kur në mbarë botën turizmi është një ndër veprimtaritë më të rëndësishme për punësimin e femrave, pse kjo nuk ndodh edhe në Kosovë? Ndoshta natyra e punës të cilën e bëjnë femrat si pjesëmarrëse direkte apo indirekte në veprimtaritë turistike është e “tejdukshme” për shoqërinë, apo akoma mbizotëron mentaliteti i ndarjes së punëve për meshkuj dhe femra, apo ndoshta fillimisht është më me rëndësi që shoqëria kosovare të njihet me të gjitha vendet e punës të cilat i ofron turizmi ku femrat mund të marrin pjesë dhe të japin kontributin e tyre, duke ndikuar kështu drejtëpërdrejtë në rritjen e të ardhurave familjare, uljen e varfërisë si dhe në evoluimin e shoqërisë kosovare.

Për të kuptuar barazinë gjinore në turizëm, duhet marrë parasysh tre aspekte¹⁵⁸:

1. Proceset turistike krijohen nga shoqëria dhe reflektohen nga marrdhëniet gjinore
2. Marrdhëniet gjinore, përmes bashkëveprimit të dimensioneve ekonomike, politike, sociale, kulturore dhe mjedisore reflektohen në të gjitha angazhimet e shoqërisë për zhvillimin e turizmit, dhe
3. Pushteti, kontrolli, dhe çështjet e barazisë në praktikën e turizmit, janë artikuluar përmes racës, gjinisë, klasës dhe marrdhënieve gjinore .

Kompleksiteti proceseve turistike dhe heterogjeniteti i punësimit në këtë veprimtari, shumë shpesh krijon paqartësi në definimin e vendeve të punës, gjë që në të shumtën e rasteve kufizon pjesëmarrjen e femrës në të. Duke analizuar zhvillimet aktuale të veprimtarisë turistike në Kosovë, vërehet një dallim i madh në baza gjinore si në ndarjen horizontale po ashtu edhe atë vertikale të tregut të punës.

Nëse tregu i punës analizohet në aspekt të ndarjes horizontale në baza gjinore, në vitin 2009 nga 1,8% të femrave të punësuar në veprimtaritë turistike, 1,4% kanë qenë të punësuar si recepcioniste, kamariere, nikoqire, ndihmëse në kuzhinë, pastruese, rrobalarëse, shitëse tiketash në agjenci turistike, ndërsa nga 5,4% të meshkujve, 4,4% kanë qenë të punësuar si kuzhinierë, kamariere, barmenë, etj.

Ndërsa sipas ndarjes vertikale, në pozita menaxheriale prijnë meshkujt me afër 1%, ndërsa femrat me 0,4%.

Në bazë të këtyre të dhënave, në këtë sektor ekziston një humnerë e krijuar në baza gjinore, e cili ka tendencë të zvogëlohet me zhvillimin e turizmit.

¹⁵⁸ Linda P. and Irena A, (Women Empowerment Entrepreneurship Nexus in Tourism: Processes of Social Innovation) *Advances in Tourism Research*, fq.85

Zhvillimi i turizmit pothuajse në të gjitha vendet në tranzicion ballafaqohet në ndarjen e punës në baza gjinore , gjë që aktualisht përkon me kërkesën dhe ofertën për vende pune në këtë veprimtari edhe në Kosovë. Kinnaird dhe Hall¹⁵⁹ preferojnë që për çfarëdo analize gjinore për punësim në industrinë turistike, së pari duhet hulumtuar:

- a. Llojet e punës në dispozicion dhe kualitetin e kërkuar
- b. Qasjet e gjinisë femrore për punësim në këtë sektor
- c. Ndikimi sezonal në punësim, dhe
- d. Dallimet gjinore ekzistuese dhe ato të cilat mund të krijohen në punësim

Zhvillimi i turizmit dhe barazia gjinore është një problematikë shumë dimensionale në Kosovë. Në njëërën anë mungesa e strategjisë për zhvillim të turizmit, punësimi i kuadrove jo profesionale në veprimtaritë ekzistuese, pagat e ulëta, varfëria e skajshme e popullsisë , niveli i lartë i papunësisë, dhe në anën tjetër identifikimi i veprimtarive turistike me prostitucionin, konsiderimi i femrave të punësuar në këtë sektor në të shumtën e rasteve si objekte seksualiteti, kodet e veshjes, orët e zgjatura të punës, e bëjnë më të ndërlikuar dallimin dhe natyrën e vendeve të punës në këtë sektor.

Rezultatet e hulumtimit

Për të krijuar një pasqyrë reale të kësaj problematike, hulumtimi është bazuar në parimet e lartë përmendura, ku të anketuarit kanë qenë studentët e departamentit të turizmit dhe hotelerisë në FSHAB në Pejë, të punësuarit në objekte hoteliere dhe agjenci turistike në Prishtinë, si dhe të anketuar jashtë kësaj veprimtarie.

Në hulumtim kanë marrë pjesë 298 të anketuar, nga të cilët 193 meshkuj dhe 105 femra nga mosha 21vjeçare deri në 40 vjeçare, të cilët kanë dhënë këto përgjigje:

Pyetja		PO %	JO %
1	A mendoni se zhvillimi i turizmit do ti ofronte mundësi më të mëdha gjinisë femërore për tu punësuar?	78	22
2	Nëse mendoni se turizmi favorizon gjininë femërore, a do ishit dakord që e dashura, bashkëshortja apo nëna	13	87

¹⁵⁹ Kinnaird and Hall, *Tourism: A gender analysis*, (2002), New York, fq.96

	juaj të jetë e punësuar në këtë veprimtari?		
3	Nëse do ju ofroheshin dy vende të njëjta pune por me menaxher të ndryshëm, ju do të preferonit menaxherin:		
	a. Femër	63	
	b. Mashkull	37	
4	Në përcaktimin tuaj për femrën menaxhere ndikon		
	a. besueshmëria për aftësi menaxheriale	42	
	b. bukuria	58	
5	Nëse ju jeni menaxher i një ndërmarrje hoteliere, a do të kërkonit së pari kuadro profesionale për të punësuar?	62	38
6	A jeni të informuar se në Kosovë ka institucion të lartë arsimor i cili merret me përgatitjen e kuadrove profesionale për turizëm dhe hoteleri?	27	73
7	Nëse në kërkesën tuaj për pozitë menaxheriale do të paraqitej një femër dhe një mashkull me aftësi të njëjta, ju do i jepnit përparësi		
	a. Femrës	25	
	b. Mashkullit	75	
8	Ofertat më të mëdha të ndërmarrjes tuaj për punësimin e gjinisë femërore janë për vende pune ?		
	a. Kamariere	39	
	b. Kuzhinieri apo ndihmës kuzhinieri	26	
	c. Pastruese	35	
9	Kërkesat më të mëdha të gjinisë femërore për punësim në veprimtaritë turistike janë në:		
	a. Objekt hotelier	36	
	b. Punonjëse agjencie turistike	54	
	c. Nuk ka rëndësi	10	
10	A mendoni se meshkujt marrin paga më të larta se sa femrat e punësuar në veprimtaritë turistike?		
	a. Po	83	
	b. Jo	17	

Në bazë të përgjigjeve të të anketuarve duket se vetë turizmi si koncept është vështirë të definohet nga ana e shoqërisë në përgjithësi, gjë që reflektohet edhe në identifikimin e vendeve të punës të cilat bëjnë pjesë në turizëm. Prandaj raporti i pa harmonizuar i shoqërisë me turizmin krijon humnerën e parë në zhvillimin e mëtejshëm të turizmit.

Në përgjithësi mundësitë aktuale për punësim në turizëm, të perceptuara nga të anketuarit janë akomodimi, shërbimet e ushqimeve dhe agjencionet turistike për të cilat vende edhe kërkesa për punësim nga gjinia femërore është më e lartë, derisa transporti apo aktivitetet e ndryshme kulturore pothuajse nuk njihen si veprimtari turistike.

Në anën tjetër, oferta për punësim për gjininë femërore, sidomos nga objektet hoteliere është më e madhe për vende pune ku femra mund të jetë në kontakt të drejtëpërdrejtë me klientin , dhe kjo në fakt krijon humnerën e dytë në mes të ofertës dhe kërkesës.

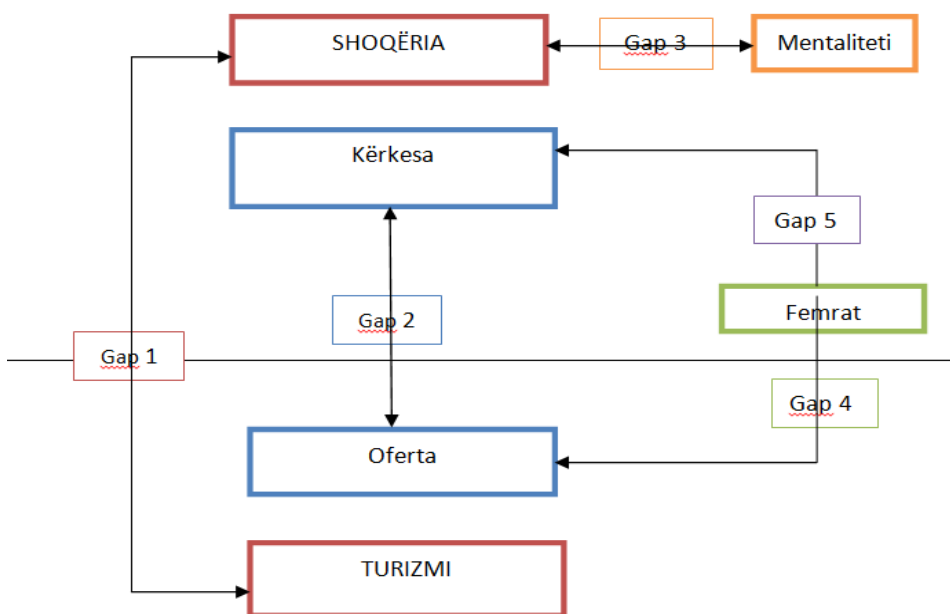

Fig. 4. Identifikimi i humnerave në punësimin e femrës në veprimtaritë turistike

Nga të gjithë të anketuarit 78% mendojnë se zhvillimi i turizmit do të favorizonte gjininë femërore në punësim dhe vetëm 22% mendojnë të kundërtën.

Derisa pjesa më e madhe e tyre mendojnë se me zhvillimin e turizmit do rritej numri i femrave të punësuar dhe njëkohësisht ata vetë do të preferonin që të ishin vartës të menaxheres femrës, mirëpo, shumicës prej tyre nuk do t'u pëlqente që familja e tyre të ishin në mesin e atyre femrave të punësuar , me justifikimin për orar pune të tej zgjatur, ngacmimet e mundshme nga gjinia e kundërt, dhe arsye të ndryshme që kanë të bëjnë edhe me mentalitetin e shoqërisë.

Në anën tjetër të anketuarit në cilësinë e të punësuarve dhe menaxherëve në këtë veprimtari, ofrojnë vende pune për femra në cilësinë e fuqisë punëtore e jo asaj menaxheriale. Por edhe vetë interesimi i femrave

për pozita menaxheriale mungon, me justifikimin për obligime të shumta familjare, orari i pasdites, si dhe frika nga paragjykimet.

Humnerat e këtilla është e natyrshme të mos jenë të pëlqyera nga shoqëria, por ngushëllimin duhet gjetur në faktin se të gjitha vendet në zhvillim janë përballur me probleme të tilla gjatë periudhës së tranzicionit dhe evoluimit të shoqërisë.

Në vend të përfundimit

Pavarësisht të gjitha dallimeve, aktiviteteve dhe proceseve nëpër të cilat mund të kalojë turizmi, ai mund të zhvillohet pavarësisht nga baza gjinore e shoqërisë.

Edhe pse inkuadrimi direkt i femrave në veprimtaritë turistike, duket të jetë një proces i vështirë, i ngadalshëm, por jo edhe i pamundur, turizmi në një të ardhme të afërt mund të jetë një profesion i ri për femra, i cili fillimisht kërkon mbështetjen familjare e pastaj të shoqërisë në përgjithësi.

Pavarësisht se në zhvillimin e deritanishëm të turizmit në Kosovë femrat janë humbëse në raport me meshkujt, duke u bazuar në proceset globale në të cilat gradualisht ka filluar të integrohet edhe Kosova, është shumë e sigurtë se vetë shoqëria kosovare do të jetë nxitëse dhe përkrahëse e përcjelljes së trendeve ndërkombëtare në favor të barazisë gjinore.

Referencat

1. Kinnard V., Hall D.(2002) "Tourism: gender Perspectives"
2. Rayan C., Page S.(2000) "Tourism management" Towards the New Millennium, Elsevier
3. Anketë – Hulumtim "Edukimi turistik në funksion të zhvillimit të qëndrueshëm në Kosovë"